

УДК 372.159.73.(043).

Смольникова Г. В.

**Впровадження ідей С. Русової спрямованих
на соціально-моральне виховання дошкільників**

У статті розглядається можливість використання в сучасному дошкільному закладі анкет, які раніше були запропоновані С. Ф. Русовою, з метою вивчення моральних якостей найбільш привабливих для дітей дошкільного віку. Дається порівняльна характеристика пріоритетів позитивних і негативних якостей, які обирають діти молодшого й старшого дошкільного віку.

***Ключові слова:** соціально-моральне виховання, соціальні почуття, спілкування, моральні якості, добрі відносини, учинки дітей.*

Зростання ролі моральних засад у всіх сферах соціального життя – суттєва ознака духовного оздоровлення суспільства, що вимагає значного підвищення соціальної активності, відповідальності, ініціативи, моральності людей. Специфіка морального виховання залежить від особливостей моралі як форми суспільної свідомості. Вона відображає соціальну дійсність у вигляді специфічних уявлень про добро і зло, що закріплюються у свідомості людей у вигляді принципів, норм, ідеалів, покликаних регулювати поведінку людей з метою збереження і розвитку суспільства як цілого.

Закон України «Про освіту» визначає метою освіти забезпечення «Всебічного розвитку людини як особистості і найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору» [1]. Розбудова нової національної школи є однією з проблем духовного та інтелектуального відродження народу.

У зв'язку із цим, посилюється інтерес до соціально-моральних аспектів виховання дітей дошкільного віку. Розвиток у них умінь керувати своєю поведінкою та способами спілкування, здатності вибору адекватної поведінки, орієнтації у нових обставинах, відчуття свого місця серед інших людей (дорослих, однолітків), справедливості.

Так, Софія Федорівна підкреслювала, що усе, що дитина робить, вона навчилася дивлячись, як те ж саме робили другі. Треба кілька хвилин простежити, як дитина уважно вдивляється в усі рухи, в усмішку, вирази обличчя, що їй стало до вподоби, щоб бачити, як вона захоплена свідомим перейманням і як в душі її одбивається не простісіньке, механічне переймання, а свідомий «вибір» тих рис, тих рухів, що вона вподобала [4]. Для того щоб краще розуміти дитину необхідно уважно спостерігати за її діяльністю, в особистих бесідах з'ясовувати з ким вона товаришує, які риси в оточуючих людях її найбільше приваблюють. З цією метою Софія Федорівна пропонувала вихователям застосовувати анкети Рума і американських експериментаторів.

Анкета до розвитку в дітях соціального почуття (Рум)

- 1) Чи багато має друзів серед дітей?
- 2) Кого з них любить найбільше?
- 3) За що?
- 4) Коли його пізнав, де, як?
- 5) Які добрі риси його привабили?
- 6) Чи вже були між вами сварки? Через що? Чим закінчувалася сварка?

Анкети американських експериментаторів.

- 1) Чи може назвати три добрих і три злих вчинки?
- 2) Три вчинки, які слід робити?
- 3) З якою знайомою вам особою хотіли б ви бути схожими?
- 4) Через що?
- 5) Назвіть, що ви більш за все любите з ваших речей?
- 6) Через що? [5].

Ми вирішили провести таке ж анкетування з дошкільниками (80 осіб) віком від 4,5 років до 6,5 років, на базі дошкільного навчального закладу № 432 м. Києва. Анкетування проводилося у формі бесіди з дітьми.

Нами було виявлено, що переважна більшість (70%) дітей старшого дошкільного віку мають достатню кількість товаришів. У дітей молодшого дошкільного віку цей показник дещо нижчий (50%), оскільки малят більше приваблює спілкування з дорослими, ніж з однолітками.

Зі своїми друзями діти познайомилися на ігрових майданчиках біля помешкання (30% молодших дошкільників) або в дошкільному навчальному закладі (50% молодших дошкільників, 60% старших дошкільників). Деякі діти не пам'ятають час свого знайомства: «У мене багато друзів, але я не пам'ятаю де з ними познайомилися» (20% молодших дошкільників, 30% старших дошкільників). Були і такі відповіді: «Спочатку познайомилися наші мами на курсах англійської мови, а потім познайомилися і ми» (10%).

Найбільшу прихильність (любов) дошкільники проявляють до дітей, які відвідують дитячий садочок (50% молодших дошкільників, 70% старших дошкільників) і це зрозуміло, адже з ними вони проводять багато часу разом. Дошкільники їх люблять за те, що вони:

- разом грають (50% молодших дошкільників, 40% старших дошкільників);
- діляться іграшками і не є жадібними (20% молодших дошкільників, 50% старших дошкільників);
- люблять товариша, радіють коли він приходить до садочка (20% молодших дошкільників);
- запрошують на дні народження (10% старших дошкільників);
- гарно себе поводять (10% старших дошкільників).

Один хлопчик зазначив: «Ми з ним майже брати».

Привабливими рисами товаришів є - краса та веселість (20% молодших дошкільників), розум (10% як молодших так і старших дошкільників), ввічливість, доброта, щедрість, бережливість (70% молодших дошкільників),

вміння дружити (40% старших дошкільників), слухняність (10% старших дошкільників), добре ставлення до мами (30% старших дошкільників), сила (у хлопчиків).

Більшість дітей (70%) сказали, що сварок між ними не було. Інші зазначили, що сварки були через: іграшку, небажання разом гратися (30%), але всі сварки закінчувалися примиренням.

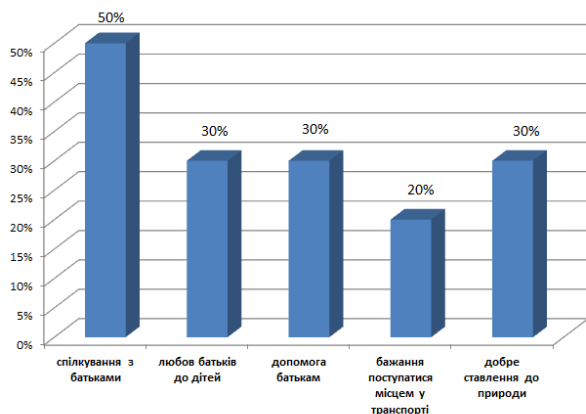
З'ясувалося, що уявлення про добрі вчинки, які слід робити, у дітей пов'язані в першу чергу з батьками, іншими дорослими, згодом з однолітками. Діти відмітили, що добрі вчинки повинні робити як діти так і дорослі люди.

Добрий вчинок це:

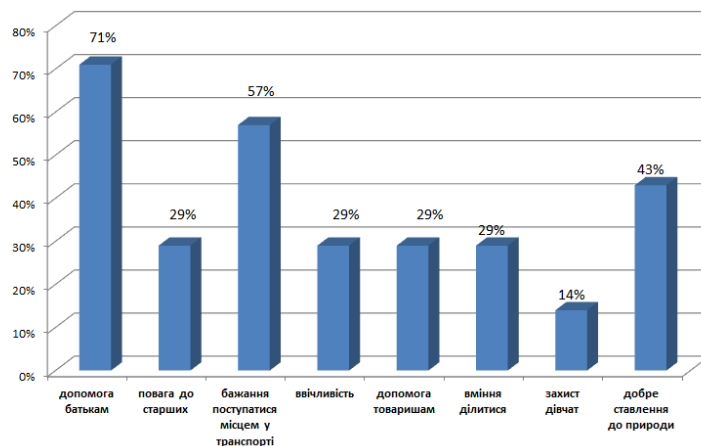
- спілкування з батьками (50% молодших дошкільників);
- любов батьків, їх подарунки (30% молодших дошкільників);
- допомога батькам (30% молодших дошкільників, 71% старших дошкільників);
- повага до старших (29% старших дошкільників);
- бажання поступатися місцем у транспорті (20% молодших дошкільників, 57% старших дошкільників);
- бути ввічливими, завжди вітатися (29% старших дошкільників);
- допомагати товаришам (29% старших дошкільників);
- вміння поділитися з ними будь чим (29% старших дошкільників);
- захищати дівчат (14% хлопчиків старшого дошкільного віку).

Також були відповіді пов'язані з проявами доброго ставлення до природи, бажання доглядати за рослинами і тваринами: годувати пташок, рибок, поливати квіти, саджати дерева (30% молодших дошкільників, 43% старших дошкільників). Зазначимо, що одна дитина могла назвати декілька різних вчинків.

Отримані в процесі бесіди з дошкільниками дані відображені у діаграмах 1-2.

Діаграма 1. Уявлення молодших дошкільників про добрі вчинки людей

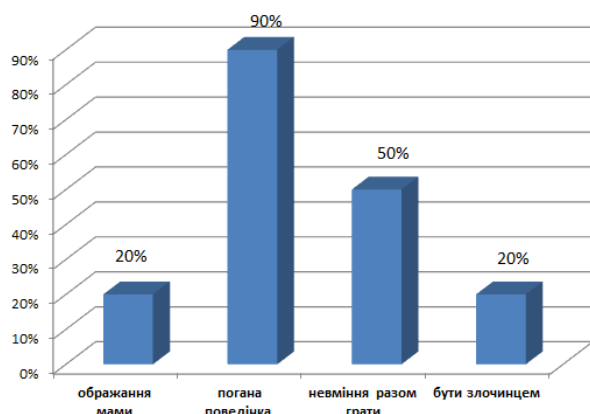

Діаграма 2. Уявлення старших дошкільників про добрі вчинки людей

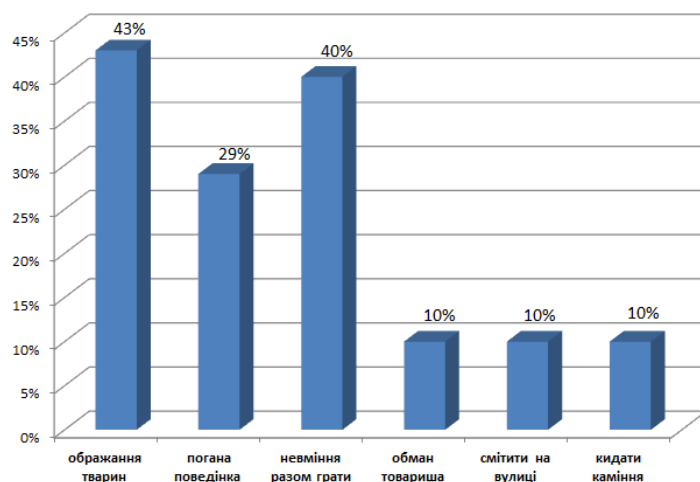
Діти розуміють, що поганими вчинками, які не слід робити є:

- ображення мами (20% молодших дошкільників);
- ображення тварин (43% старших дошкільників);
- погана поведінка, коли діти б'ються, сваряться, кусаються, щипаються, вередують (90% молодших дошкільників, 29% старших дошкільників);
- невміння разом грати один з одним (50% молодших дошкільників, 40% старших дошкільників);
- обман товариша (10% старших дошкільників).

Були відповіді, що свідчили про наявність у дітей негативного досвіду придбаного поза межами дошкільного навчального закладу: не слід смітити на вулиці (10% старших дошкільників), кидати камінням, поливати людей з вікна холодною водою (10% хлопчиків старшого дошкільного віку), а також пов'язанні з переглядом телевізійних передач: «Погано коли бандити щось вкрали» (20% хлопчиків молодшого дошкільного віку). Отримані дані відображені у діаграмах 3-4.

Діаграма 3. Уявлення молодших дошкільників про погані вчинки людей.

Діаграма 4. Уявлення старших дошкільників про погані вчинки людей.

Як ми бачимо з діаграми моральність проникає майже в усі сфери життя дошкільників. І як зазначає О. Л. Кононко моральність накладає на дітей печатку регулятивно-імперативного оцінного відношення, виступає способом передачі оцінок, тобто забезпечує ціннісну вибірковість інформації, поєднує повсякденну життєдіяльність дитини з прийнятою у суспільстві супідрядністю норм, впливає на вибір нею тієї чи іншої позиції у взаємодії [3].

Безумовно першими носіями моральності для дитини є дорослі люди. І в своїх відповідях на питання анкети дошкільники говорили, на кого вони хочуть бути схожими і чому.

- На маму тому, що малята її дуже люблять (20% молодших дошкільників), а також тому, що мама гарно прибирає, вчить англійську мову (10% молодших дошкільників).

- На тата тому, що у нього гарне красиве волосся (10% молодших дошкільників), він сильний, грає з дитиною, допомагає їй вчитися (29% старших дошкільників).

- На тьотю тому, що вона добра (10% старших дошкільників), фарбує їм нігті (10% дівчат молодшого дошкільного віку).

- На старшого брата тому, що він дарує подарунки на день народження (10% молодших дошкільників).

Також діти хочуть бути схожими на однолітків:

- товаришів тому, що вони з ними дружать (20% молодших дошкільників, 57% старших дошкільників), вони красиві (10% молодших дошкільників) і не ображають їх (10% старших дошкільників).

Треба зазначити, що у спілкуванні з однолітками дошкільники перевіряють як вони засвоїли моральні норми, досвід і настанови старших, безпосередньо порівнюючи свою поведінку з діями інших дітей, в суперечках і обговореннях з ними того, що і як треба робити.

Отже, проведене анкетування дозволяє зробити висновки, що моральність проникає майже в усі сфери життя дошкільників. В наш час, дітей найбільше приваблюють дорослі та однолітки, що характеризуються певними моральними (повага до старших, ввічливість, допомога дорослим і дітям, вміння поділитися з ними будь чим тощо) та естетичними (краса зовнішня та в одязі тощо) якостями.

Запропоновані С. Русовою (1924) анкети не втратили своєї актуальності і сьогодні. Їх доцільно проводити у формі індивідуальних бесід з дошкільниками. Анкети допомагають визначити особистісні якості дорослих і дітей на які дошкільники звертають особливу увагу, яким хочуть наслідувати або яких намагаються уникати. Дана робота сприятиме формуванню моральних якостей дітей.

Література

1. Закон України «Про освіту» // Довідник керівника дошкільного навчального закладу. –Х.: Веста: видавництво «Ранок», 2006. – С. 43.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: [наук.-метод. посіб. / наук. ред. О. Л. Кононко]. –К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – С. 157 -161 .

3. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід) /Олена Леонтіївна Кононко. – К.: Стилос, 2000. – С. 133-170.
4. Русова С. Дошкільне виховання. Катеринослав, 1918. 162 с.
5. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання – Прага, 1924. 125 с.

Внедрение идей С. Русовой направленных на социально-моральное воспитание дошкольников

Смольникова Г.В.

В статье рассматривается возможность использования в наше время анкет, которые ранее были предложены С.Ф. Русовой, с целью изучения моральных качеств наиболее привлекательных для детей дошкольного возраста. Дается сравнительная характеристика приоритетов положительных и отрицательных качеств выбираемых детьми младшего и старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: *социально-моральное воспитание, социальные чувства, общение, моральные качества, добрые отношения, поступки детей.*

Implementation idea's Rusova S.F. about social and moral education of preschool children

Smolnykova G.V.

The article discusses the use of profiles in our time, which were previously proposed Rusova S.F. to explore the moral qualities most attractive to young children. The comparative characteristics of the priorities of the positive and negative qualities of selected children younger and older preschool children are giving.

Key words: *socio-moral education, social feelings, communication, integrity, good attitude, behavior of children.*

